

ЗАВЕРШЕННЯ БОРОТЬБИ З «ПРАВОЮ ОПОЗИЦІЄЮ» (1930 Р.)

Стосунки влади і опозиції завжди були, є і будуть важливим компонентом політичного життя будь-якої країни. Головним для них є можливість опозиції бути конструктивною, сприяти удосконаленню політики у всіх сферах, мати можливість висловити свою думку. Але в тоталітарних державах ситуація інакша. Типовий приклад цього – боротьба між сталінською владною більшістю та т.зв. «правою опозицією» на чолі з М.Бухаріним. Основна фаза цієї боротьби припадає на 1928–1929 рр. У кінці 1929 р. лідери «правої опозиції» заявили про припинення усілякої боротьби, але критика їх позиції, пряме цькування продовжувалося і протягом наступного 1930 р. У науковій літературі, як правило, саме періоду ідейно-політичної боротьби 1928–1929 рр. приділяється найбільша увага, а події 1930 р. найчастіше висвітлюються поверхово, фрагментарно. Тому ми і вирішили зупинитися саме на цьому етапі – завершальному в історії «правої опозиції».

У ніч на 1 січня 1930 року в квартиру Сталіна, який весело відзначав у колі своїх прибічників Новий рік, несподівано постукали. На порозі стояли з пляшками вина Бухарін, Риков і Томський. Вони прийшли для дружнього примирення. І хоч примирення зовнішнє відбулося, нікто з лідерів «правих» не повернув собі колишнього становища в партії. Так пише про початок 1930 р. Рой Медведєв, не посилаючись, щоправда, на документи, а лише на чийсь спогади [1, с.199].

І дійсно, боротьба проти «правого ухилу» не закінчилася рішеннями листопадового (1929 р.) пленуму ЦК ВКП(б), хоча в принципі все вже було ясно. Бухаріна вивели із складу Політбюро і він був змушений разом з Риковим та Томським виступити із заявою про визнання своїх помилок [2]. Проте і після листопадового (1929 р.) пленуму ЦК ВКП(б) і до XVI з'їзду ВКП(б) у пресі продовжувалась критика персонально Бухаріна та «правого ухилу». Пляшка вина на Новий рік не допомогла та й не могла допомогти.

Чому Сталін вирішив продовжити «розгром «правого ухилу»? Можливо, це було пов'язано з тим, що у країні йшов «великий перелом», почалася суцільна колективізація і труднощів, а точніше великих проблем, вистачало. Тому недоліки, помилки наразі можна було списати на представників «правого ухилу», які «не роззброїлися».

Не можна виключати й іншу версію. Персональна критика Бухаріна почалася відкрито лише з 21 серпня 1929 р., коли у центральній пресі була опублікована резолюція X пленуму ВККІ «Про тов. Бухаріна» [3]. А листопадовий (1929 р.) пленум ЦК ВКП(б) проходив 10–17 листопада і цей проміжок у три місяці,

мабуть, був, на думку Сталіна, недостатнім для повної дискредитації Бухаріна.

При цьому не слід забувати, що вищим органом компартії формально був з'їзд і тому схвалити і остаточно підтвердити рішення згаданого пленуму повинен був саме він.

Прибічники Сталіна відзначали, що лідери «правого ухилу» не відмовилися від своїх поглядів і тому боротьбу проти них слід продовжувати. Виступаючи на зборах Харківського партійного активу, керівник українських комуністів – генеральний секретар ЦК КП(б)У С.В. Косіор підкреслив, що згадувана заява лідерів правих «винятково дворушницький, лицемірний документ... Заяву складено таким чином, що виходить висновок – вожді правих ні від яких своїх помилок не відмовляються, а, як і раніше стоять на своїх старих позиціях» [4, с.37].

Конкретне завдання продовження боротьби проти «правого ухилу» було поставлено і в рішеннях місцевих партійних органів. У резолюції пленуму Харківського окружного партійного комітету і окружної партійної контрольної комісії від 29 листопада 1929 р. відзначалося, що партія повинна й надалі, не послаблюючи боротьби з «лівотроцькистськими загинами», ще з більшою силою продовжувати боротьбу проти усіх виявів правоопортуністичного ухилу в теорії і на практиці [5, с.16].

Тому, ледве перекававши, поки партійці відсвяткують Новий, 1930 рік, партійна преса жваво взялася за добивання «правого ухилу». Вже 1 січня 1930 р., коли ще не встигли зникнути винні пари з тих пляшок, які приніс Бухарін на Новий рік до Сталіна, орган ЦК КП(б)У – газета «Комуніст» вміщує статтю з критикою філософських поглядів Бухаріна – «Про історичний матеріалізм за тов. Бухаріним». У ній, зокрема, писалося: «Теорією рівноваги скерованих одна проти одної сил підмінено багатющий, невичерпаний зміст діалектичних категорій розвитку, тих категорій, без яких за свідченням Енгельса й Леніна не піддається зрозумінню Марксова наука. Теорія рівноваги, як основний методологічний вихідний пункт дослідження, привели Бухаріна до цілого ряду помилок і перекирвань марксистського розуміння теорій суспільного розвитку» [6].

Естафету критики філософських поглядів Бухаріна перехопила газета «Правда», яка, як центральний орган Комуністичної партії, звичайно, не могла віддати у цій сфері пальму першості комусь іншому. Бухаріна вона звинувачує у «механіцизмі», переконуючи, що він «зводить діалектику до механіки, вважаючи, що таким чином можна її «конкретизувати» й «матеріалізувати». Бухарін вважає, що зведення діалектики до механіки означає, що діалектика набуває певних матеріальних підстав» [7]. Подібного роду статті мали на меті розвінчати авторитет Бухаріна як теоретика партії.

Адже до цього в основному критикувалися його політичні погляди, висвітлювалася «помилковість» його пропозицій щодо конкретних проблем соціалістичного будівництва, загального «генерального курсу» партії. Тепер настала черга розкритикувати його погляди у всіх можливих і неможливих сферах, у тому числі і в філософії. Цим давалася відповідь тим скептикам, які ще вірили в Бухаріна як теоретика і думали: «Ну, що ж, нехай Бухарін помиляється у політиці, але в теорії він – на високому рівні. А хто ж тоді теоретик партії, якщо вже не Бухарін?» Але ні, місце теоретика звільнялося не випадково. «Оратор» [8], не кажучи вже про «теоретика». Відсторонивши Бухаріна від політичного керівництва, Сталін висував себе вже не лише на роль політичного вождя, до якої вже почали звикати і змирилися багато хто з регіональних керівників, але й теоретика партії.

Поряд з критикою філософських поглядів Бухаріна, шукалися й нові сфери для критики. Однією з них стало літературознавство. У статті «Правий опортунізм у питаннях художньої літератури» «Правда» писала: «Бухарін не бачив того, що шлях створення пролетарської літератури є шлях гострої класової боротьби на літературному фронті» [9].

Знайшли помилки у «правих» і щодо молодіжного руху, зокрема комсомолу. «Головне питання, з якого їх погляди різко суперечать усій нашій лінії і установці, є питання про роль комсомолу. Праві хотіли б знизити цю роль до ролі простої культурницької організації; вони проповідують політичний нейтралітет комсомолу в партійних питаннях (що не заважає їм усіляко намагатися використовувати комсомол проти партії) і розширення культурницької діяльності союзу за рахунок політики» [10]. Знайшли «правий опортунізм» і в питаннях про скорочення робочого дня» [11]. Взагалі, його знаходили там, де вистачало фантазії. Не вдалося лише виявити «правого опортунізму» при видаленні апендициту та побитті комарів.

Але головне для преси і партійної пропаганди початку 1930 р. було не знайти істину, а добити з усією силою «правих опортуністів». Тридцять років у житті комуністичної партії почалися саме з цього – продовження внутріпартійної боротьби, очищення від незгідних, від тих, хто не хотів рівнятися на Сталіна, а бачив і думав інше та інакше. Тому боротьба проти «правих» продовжувалася.

Звідси гасла «Правди» «Крепче ударим по правим делам» [12], «Сильнее огонь направо!» [13], «Комуніста» «Дужче вогонь по конкретних носіях опортунізму!» [14] і т.д. Слід також визнати і досить вдале використання карикатур, малюнків, шаржів на подібну тематику. Досить наглядним і таким, що запам'ятовується, можна вважати малюнок художника Дені «Трубка Сталіна», де зображено як Сталін своєю знаменитою трубкою викурює шкідників, курку-

лів та опортуністів [15]. Такий малюнок завдяки таланту художника впливав сильніше, ніж статті про «теорію рівноваги» чи «теорію самопливу», де критикувався Бухарін, і які більшості комуністів, виходячи з їх низького теоретичного рівня, зрозуміти було важкувато.

Разом з тим, партійне керівництво через свої органи друку нещадно піддавало критиці ті газети і парторганізації, які приділяли недостатньо уваги боротьбі з «правим ухилом». 19 січня 1930 р. газета «Правда» з роздратуванням писала: «Дуже багато газет не розуміє того, що першою умовою, яка забезпечує перемоги пролетаріату на господарському фронті, є гостра боротьба з ухилами від ленінської лінії партії, нищівна критика теорії, нещадне викриття практики опортунізму та тих, хто їх прикриває – примиренців». У якості негативного прикладу наводилася «Глухівка» – газета робітників Глухівської мануфактури, яка з середини листопаду до 9 січня вмістила всього лише один допис, де в «загальних фразах» критикувала позиції «правих». Неподобство! Так вважала «Правда», тим більше, що на мануфактурі є праві погляди. Сама ж багатотиражка писала 12 листопада 1929 р. як робітник Поляков «розпинався» перед жителями казарми щодо того, що «радянська влада не дає розвиватися чесному селянину» [16, с.10].

Подібні матеріали публікував і орган ЦК КП(б)У – газета «Комуніст». На Всеукраїнській агітпропнаradі, яка проходила перед новим, 1930 роком та у статті газети «Стан, завдання та парткерівництво пресою» відзначалося: «І як гвинтик великого єдиного партмеханізму преса повинна бути на аванпості тієї ідейно-політичної виховної роботи, яку проводить партія, повинна надалі бути на аванпості боротьби проти правого опортунізму, як головної небезпеки» [17]. Принагідно критикувалася артемівська газета «Кочегарка», яка за 5 місяців, «саме у розпал боротьби з правим ухилом» із 116 номерів «спромоглася» тільки в 17–20 умістити деякі матеріали про правий ухил. Чимало газет, як от ніжинська «Нове село», уманська «Селянська правда», «Червона Луганщина» не налагодили як слід популяризації постановів XVI партконференції та пленумів ЦК і обмежувалися тільки тим, що передрукували деякі статті з центральної преси [18, с.6]. У березні 1930 р. за подібне піддали критиці газету «Пролетарська правда» (Київ) за те, що «не завжди виявляє в цьому потрібну гнучкість і швидкість» [19], «Радянський степ» (Одеса) за те, що за два з лишком місяці 1930 р. опублікувала лише одну статтю і кілька дрібненьких дописів, де «ледве говорить про боротьбу з правим ухилом» [20].

7 березня 1930 р. у пресі була опублікована резолюція ЦК КП(б)У на доповідь про роботу Роменського окружного КП(б)У, де також відзначалося «недостатнє засвоєння суті правового ухилу» і

ставилося завдання «широко розгорнути й поглибити роботу щодо підвищення політичного рівня парторганізації» [21].

Про що свідчать ці факти? Очевидно, про певну штучність продовження боротьби проти «правих» у 1930 р., коли на місцях все вже здавалося ясним. Крім того, виникли нові, нагальні, гострі проблеми економічного характеру і їх слід було вирішувати, бо вони сильніше зачіпали тих же робітників Глухівської мануфактури, ніж «гниле коріння теорії Бухаріна про «організований капіталізм» (назва статті в газеті) [22]. А можливо, це були дійсно «недоліки в роботі» і «низи» не встигали за бажанням «верхів».

У цей час преса досить часто публікує матеріали про «правоопортуністичну практику». Будь-які помилки, недоліки оголошувались «правим ухилом» на практиці. Про це писала, наприклад, газета «Комуніст» у статтях «Наслідок мирного вrostання», «Правоухильницька практика у проводі наймитством» [23], які в цілому були присвячені місцевим проблемам. Перша – ситуація в одному з сіл на Проскурівщині (нині Хмельницька обл.), де до влади у сільраді прийшли заможні селяни («куркулі») і, звичайно, це підтвердження «помикавості» теорії Бухаріна «про вrostання куркуля в соціалізм». В іншій статті мова йшла про недоліки у роботі з біднотою-наймитами у Зінов'євському окрузі (нині Кіровоградська обл.). Але і за це, що відбувалося в далекому українському селі, за логікою політичної боротьби «винні» були, звичайно, «праві ухильники».

Преса публікує і деякі висловлювання рядових комуністів на підтримку групи Бухаріна. Так, у газеті «Правда» було надруковано висловлювання комуніста Лосинця з Харкова, який заявив: «Якби наш уряд прийняв пропозиції Бухаріна, не було б таких труднощів» [24]. На заводі імені Лібкнехта у Дніпропетровську комсомолец Мурчик виступив з пропозицією «здійснити програму правих» [25]. Яка ж була мета публікацій таких висловлювань? Можливо, це був вияв внутріпартійної демократії, надання слова опонентам? Дуже малоймовірно. Можливо, таким чином прибічники Сталіна намагалися показати, що правий ухил – це реальна небезпека? А, можливо, це була просто провокація – намагання спіймати на гачок легковірних, виявити «замаскованих прихильників «правого ухилу»? Дві останні версії нам здаються вірогідними.

П.Постишев, виступаючи з політичним звітом про роботу Харківського окрпарткому, піддав критиці Люботинську парторганізацію, яка не дала справжньої більшовицької відсічі опортуністичним виступам, хоч і ухвалила правильну резолюцію (!)[26].

Обмовився П.Постишев і про конфліктну ситуацію, яка склалася тоді всередині Центральної Контрольної Комісії (ЦКК) КП(б)У. Він зауважив, що «деякі товариші з осередку ЦКК РСІ намагалися розцінювати боротьбу з опортуністичними питаннями в осередку

ЦКК РСІ, як удар по ЦКК і її апарату. Осередок ЦКК – це не ЦКК» [26]. Ця фраза свідчить про те, що не все так гладенько було з боротьбою з «опортунізмом» і у вищих партійних органах. Як повідомляла газета «Правда», у 5 осередках Харкова мали місце виступи, спрямовані проти генеральної лінії партії. «У них, – писала газета, – повторювалася стара пісенька про те, що за перегини відповідають в цілому партія і ЦК» [27]. Логіка зрозуміла – якщо успіхи – то це компартія та її ЦК, а як недоліки, проблеми, перегини – то це опортуністи. І хоча цей допис називався «Партійні маси одно-стайно схвалюють тези ЦК», уже з цих фактів, які у ній же наведені, видно, що неодностайно.

З 26 травня 1930 р. почалося обговорення тез ЦК ВКП(б) до XVI з'їзду партії в 283 осередках Харкова. Взяли участь в обговоренні 1558 осіб. У звітах про обговорення зазначалося, що це призвело до активізації правих опортуністів [28]. Проте аналіз цих виступів свідчить, що до «правих опортуністів» зараховували всіх, хто дозволяв собі критикувати політику сталінського ЦК.

5–15 червня 1930 р. відбувся XI з'їзд КП(б)У. На з'їзді були присутніми 760 делегатів з вирішальним голосом і 254 – з дорадчим, які представляли 210105 членів і 109347 кандидатів в члени КП(б)У [29, с.435]. З'їзд заслухав доповіді про роботу ЦК і ЦКК ВКП(б), політичний та організаційний звіти ЦК КП(б)У, звіт ЦКК КП(б)У і центральної ревізійної комісії, а також обговорив тези ЦК ВКП(б) до XVI з'їзду, які виносилися для дискусії і про які вже згадувалося вище.

Як завжди, у день відкриття з'їзду вийшла передова стаття органу ЦК КП(б)У – газети «Комуніст», яка у тоні «Гром победы раздавайся!» наперед констатувала «величезне значення» з'їзду та переможну ходу генеральної лінії ЦК у боротьбі з «правими опортуністами», причому робила це різкіше, ніж раніше: «Зустрівшись з залізною стіною ленінської партії, діставши рішучу відсіч і засудження, як антиленінських, антипролетарських усіх своїх настановлень, вожді правих, що злісно проводили свою фракційну боротьбу проти партії, змушені були капітулювати [30]. Звертає на себе увагу такий нюанс. Якщо на початку 1930 р. «правих» звинувачували в тому, що вони мають розходження з ленінізмом, тобто їх погляди не є в повній мірі ленінськими, то тепер відкрито писалося, що платформа «правих» є ангиленінською, тобто спрямованою проти ленінізму.

Оратори у дебатах з доповіді ЦК ВКП(б) з різним ступенем таланту і у різних виразах повторювали три основні тези: 1) генеральна лінія ЦК дуже правильна; 2) гнівно (згідно зі своїм темпераментом) засуджували «правих»; 3) різко критикували випадки «правоопортуністичної практики», куди, як вже писалось вище, можна було зарахувати майже будь-яку подію.

Остаточні підсумки внутріпартійної боротьби в 1928–1930 рр. підбив XVI з'їзд ВКП(б). Усі його основні матеріали було надруковано в пресі. У політичному звіті ЦК, з яким виступив Й.Сталін, (надрукований в «Правді» 29 червня 1930 р.), відзначалося з приємності внутріпартійної боротьби: «...Деякі як обивателі налаштовані товариші до цього часу думають, що можна було обійтись без боротьби з ухильниками», тобто Сталін був змушений визнати, що настрої проти засудження «правих» виявилися достатньо стійкими і намагався їх заперечити: «Не може бути сумнівів, що не загнуждавши ухильників і не розбивши їх у відкритому (підкреслювання наше – Авт.), ми не змогли б досягти тих успіхів, якими по праву пишається тепер наша партія» [31, с.372].

Разом з тим Сталін у заключному слові з політичного звіту ЦК XVI з'їзду ВКП(б) лицемірно заявляв, що «партія не вимагає від лідерів правої опозиції каяття та самобичування». – «Ніколи наша партія, з'їзд нашої партії не піде на те, щоб вимагати від членів партії чогось такого, що може їх принизити» – говорив він [32, с.8]. Але елементарне співставлення цієї фрази з тим, що говорили інші делегати з'їзду і що цитувалося вище, говорить про брехливість Сталіна, який навіть заявив, що з'їзд вимагає від колишніх лідерів правої опозиції, щоб «вони стали нога в ногу з нами і повели разом з нами рішучу боротьбу проти всіх і усіляких правих ухильників» [32, с.8]. Ось так, ні більше, ні менше! Сталін трохи відчинив двері надії для колишніх опозиціонерів і цим же самим показав деяким членам партії, які були проти загострення внутріпартійної боротьби та застосування репресій проти «правих», що він не діє жорстоко.

У тому ж заключному слові Сталін даві суперечив сам собі і визнав, що «з'їзд намагався натиснути як слід на цих товаришів» [32, с.11] («правих» – Авт.). Далі Сталін з певним успіхом в аудиторії намагався висміяти лідерів «правих». Він порівнював їх поведінку з поведінкою «людини у футлярі», яка лише думає «якби чогось не вийшло», і перебільшує небезпеку. Цю небезпеку Сталін порівнював з тарганом, який нічого не вартий, а «праві» бачать у ньому «тисячі розлючених звірів» [32, с.13–15]. Не аргументуючи свою позицію по суті, Сталін досить уїдливо, хоча і поверхово, розкритикував лідерів «правих».

З'їзд оголосив «погляди правої опозиції несумісними з приналежністю до ВКП(б)» [33, с.132]. Так закінчилася внутріпартійна боротьба в 1928–1930 рр., зокрема її четвертий завершальний етап, який охоплював період після листопадового (1929 р.) пленуму ЦК ВКП(б) і до XVI з'їзду ВКП(б) включно. Власне, це вже була не боротьба, а таврування. Разом з цим етапом закінчився і весь період ідейно-політичної боротьби, який тривав понад 10 років.

Звичайно, політична боротьба між групою Сталіна і групою Бухаріна відбувалася у складній міжнародній та внутрішній ситуації, що не могло не вплинути на її характер. У цей час вирішувались справді доленосні питання майбутнього країни – індустріалізація і колективізація. Передові країни Заходу переживали найбільшу в своїй історії кризу і це теж впливало на події в СРСР.

У результаті ідейно-політичної боротьби склалася певна політична система в нашій країні, яка діяла багато років, були відпрацьовані функції комуністичної партії в цій системі, до влади в ній прийшов Сталін. Конструктивні пропозиції меншості не було враховано, форсованим темпом почав складатися культ особи Сталіна.

Як свідчать документи, політична боротьба у 1928–1930 рр. відбулася не у рівній боротьбі, і не відповідно до демократичних принципів. Преса і партійні організації спрямовувались на нищівну критику правого ухилу, – це було з початку і до самого кінця дискусії, тобто велася одностороння критика опонентів.

Список літератури: 1. Медведев Рой. О Сталине и сталинизме. Исторические очерки // Знамя. 1989. № 1. 2. Заявление Томского, Бухарина и Рыкова // Правда. 1929. 26 ноября. 3. Резолюция X пленума ИККИ о тов. Бухарине // Правда. 1929. 21 августа. 4. Косиор С.В. На новом историческом этапе социалистического строительства. Х., 1929. 5. Російський державний архів соціально-політичної історії. (РДАСП). Ф. 17. Оп. 26. Спр. 877. 6. Єфіменко Г. Про історичний матеріал за тов. Бухариним // Комуніст. 1930. 1 січня. 7. Теория равновесия и материалистическая диалектика // Правда. 1930. 14 января. 8. Петровский Г. Итоги дискуссии по партийному строительству: Доклад на 5 пленуме Донецкого губкома // Всероссийская кочегарка. 1924. 9 января. 9. Правый оппортунизм в вопросах художественной литературы // Правда. 1930. 31 января. 10. Хитаров Р. О правых и «левых» уклонах в юношеском движении // Правда. 1930. 10 января. 11. Е.Л. О правом оппортунизме в вопросе о сокращении рабочего дня // Правда. 1930. 31 марта. 12. А.Б. Крепче ударим по правым делам! // Правда. 1929. 14 декабря. 13. Сильнее огонь направо! // Правда. 1930. 27 мая. 14. Ол. Ж. Дужче вогонь по конкретних носіях опортунізму! // Комуніст. 1930. 6 березня. 15. Правда. 1930. 25 февраля. 16. Против делячества и аполитизма // Правда. 1930. 19 января; Дніпровий А. Глухівська газета // Червона преса. 1930. № 7. 17. Стан, завдання та парткерівництво пресою // Комуніст. 1929. 29 грудня. 18. Преса на агітпропнаряді // Червона преса. 1930. № 2. 19. Ол. Ж. Дужче вогонь по конкретних носіях опортунізму! // Комуніст. 1930. 6 березня. 20. Л.Ф. «Радянський Степ», уважніше до боротьби з правоопортуністичною практикою // Комуніст. 1930. 6 березня. 21. Резолюція ЦК КП(б)У на доповідь про роботу Роменського ОПК // Комуніст. 1930. 7 березня. 22. Коган М. Гниле коріння теорії т. Бухаріна про «організований капіталізм» // Комуніст. 1930. 5 лютого. 23. Богуславський В. Наслідок «мирного вrostання» // Комуніст. 1930. 4 лютого; Горинський Мих. Правоопортуністична практика у провіді наймитством // Комуніст. 1930. 7 лютого. 24. В.Л. Правоопортуністические входы // Правда. 1930. 9 января. 25. Раич А. Опортуністи получили жестокой отпор // Правда. 1930. 25 июля. 26. Політичний звіт про роботу Харківського ОПК. Доповідь тов. Постишева // Комуніст. 1930. 4 червня. 27. Партийные массы единодушно одобряют тезисы ЦК // Правда. 1930. 29 мая. 28. Партмассы обсуждают тезисы к съезду.

Харьков // Правда. 1930. 9 июня. 29. Очерки истории Коммунистической партии Украины. Изд. Четвертое, доп. К., 1977. 30. Від Х до XI з'їзду КП(б)У // Комуніст. 1930. 5 червня. 31. Сталин И.В. Политический отчет Центрального Комитета XVI съезда ВКП(б). // Соч. Т. 12. 32. Сталин И.В. Заключительное слово по политическому отчету ЦК XVI съезду ВКП(б) 2 июля 1930 г. // Соч. Т. 13. 33. По отчету Центрального Комитета ВКП(б): резолюция XVI съезда ВКП(б) // КПСС в резолюциях... Изд. 9-е, испр. и доп. М., 1983. Т. 5.

Надійшла до редколегії 24.03.06

М.М. Сапла

Х. РАКОВСЬКИЙ У ДЕРЖАВОТВОРЕННІ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ: БОРІТЬБА ПРОТИ АВТОНОМІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Державотворчі ідеї часів Центральної Ради і проблеми їх втілення в життя розглядалися докладно в роботах [1–3] та ін. Аналіз цих поглядів та досвіду минулого є тією чи іншою мірою корисним для вирішення державотворчих проблем, що виникають в сучасній Українській державі. З метою більш широкого аналізу було би цікавим також і дослідження прагнень створення суверенної держави та діяльності з їх втілення, що виникали в Радянській Україні.

На нашу думку, в Україні ще в роки громадянської війни був розпочатий складний і поступовий процес визрівання і консолідації радянської національної еліти. Цей процес розпочався і найбільш активно й цілеспрямовано проводився в 1919–1923 рр., коли на чолі держави стояв Християн Раковський. Тоді і майже до початку 30-х рр. у середовищі української радянської еліти, яка формувалася, виникали певні державотворчі ідеї, спрямовані на створення суверенної радянської України, та проводилася певна діяльність в цьому напрямі – різними людьми, в різні часи і з різною інтенсивністю. Принципово відмінною якістю державотворчої еліти, яка створювалася в середовищі радянської національної еліти, було визнання етнічних, історико-політичних, економічних та психологічних відмінностей і особливостей української нації, що з часом обумовило бачення України як окремої від Росії держави.

В роботі [4] нами розглядалась державотворча еліта, яка рекрутується з різних секторів національної еліти і яка спрямовує свою активність на реалізацію державно-правотворчої ідеї в країні. При наявності особистості-лідера, яка своєю діяльністю, особистим прикладом і організаторськими здібностями, своєю харизмою об'єднує і надихає провідних діячів нації на творення держави, цей процес стає більш цілеспрямованим та ефективним. Такими лідерами нації в різних країнах і в різні часи історії людства були Богдан Хмельницький, Юзеф Пілсудський, Шарль де Голль, Конрад Аденауер, Фідель Кастро та багато інших. Певний